

נעשה אדם

אמת ג'
דובר אמת בלבבו

ספר הפלאה על כתובות – פתחא זעירא
 כי העולם הזה נקרא עלמא דשקרא אבל יש הפרש בין שקר לשוא כמו שפירש"י ששקר הוא שהוא באפשרי קצת להאמין אלא שנודע אחר כך שהוא שקר.

שמות ג':ט"ו

וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹקֵי אֲבֹרָהֶם
אֱלֹקֵי יִצְחָק וְאֱלֹקֵי יַעֲקֹב שְׁלֹשֹׁנֵי אֱלֹהִים זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכוּרִי לְדֹר דָּר:

And G-d said further to Moses, "So shall you say to the children of Israel, 'Hashem, G-d of your forefathers, the G-d of Abraham, the G-d of Isaac, and the G-d of Jacob, has sent me to you.' This is My name forever, and this is how I should be mentioned in every generation.

רע"י שם

זה שמי לעולם – חסר וי"ו לומר העלימהו שלא יקרא ככתבו (ש"ר):

This is My name forever: Heb. לְעֵלַם [It is spelled] without a vav, meaning: conceal it [God's name] תְּהַעֲלִמָה [so] that it should not be read as it is written. — [from Pes. 50a] Since the “vav” of (לְעֵלַם) is missing, we are to understand it as לְעֵלַם, to conceal, meaning that the pronunciation of the way G-d’s name is written (יְהוָה-יְהוֹי) is to be concealed.

גמ' מכות כג:

דרש רבי שמלאי עש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם ...

... בא דוד והעמידן על אחת עשרה דכתיב מזמור לדוד [ה'] מי יגור באהלך מי ישכון בחר קדשך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרובו נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימיר כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הולך תמים זה אברהם דכתיב התהלך לפני והיה תמים פועל צדק כגון אבא חלקיו ודובר אמת בלבבו כגון רב ספרא לא רגל על לשונו זה יעקב אבינו דכתיב אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע לא עשה לרעהו רעה.

רע"י שם

רב ספרא – בצאלתות דרב אחא (שאלתא לו) והכי הוה עובדא דרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור וכו' אדם אחד לפניו בצעה שהיה קורא ק"ש ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים ולא ענהו מפני שהיה קורא ק"ש כסבור זה שלא היה רואה ליתנו דמים הללו והוסיף אמר תנהו לי בכך יותר לאחר שסיים ק"ש אמר לו טול החפץ דמים שאמרת בראשונה שצלותן דמים היה דעתי ליתנם לך:

בראשית כ"ב:י-י"ג

וַיִּשְׁלֹחַ אֲבִרְהָם אֶת יִדְדוֹ וַיִּקְחֵם אֶת הַמֶּאֱכָלֶת לְשִׁזּוֹן אֶת בְּנֵי: וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאךָ ה' בֵּן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי: וַיֹּאמֶר אֵל תִּשְׁלֹחַ יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱר וְאֶל תַּעֲשֵׂה לוֹ

מֵאוֹמֶה כִּי עָתָה יִדְעֵתִי כִּי יִרְאֵה אֱלֹקִים אֶתָּה וְלֹא זָשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יְזִירְךָ מִפְּנֵי: וַיֵּשֶׂא אֲבִרְהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְאֵה וְהִנֵּה אֵיל אֲזוּר נֶאֱזוּז בְּסֶבֶךְ בְּקֶרְנָיו וַיִּלֶךְ אֲבִרְהָם וַיִּקְזֵה אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תְּזוֹת בָּנוּ:

And Avraham stretched forth his hand and took the knife, to slaughter his son. And an angel of Hashem called to him from heaven and said, "Avraham! Avraham!" And he said, "Here I am." And he said, "Do not stretch forth your hand to the lad, nor do the slightest thing to him, for now I know that you are a G-d fearing man, and you did not withhold your son, your only one, from Me." And Avraham lifted up his eyes, and he saw, and lo! there was a ram, [and] after [that] it was caught in a tree by its horns. And Avraham went and took the ram and offered it up as a burnt offering instead of his son.

ספורנו פסוק יג

והנה איל אחר נאחז בסבך. ובזה הבין שנזדמן לו האיל ברצון הא-ל ושלא היה בו שום חשש של גזל כיון שראה שלא היה שם איל קודם לכן ואחר זה תכף ראה זה האיל נאחז בסבך: תחת בנו. תמורת מה שהיה בלבו לזבוח את בנו על דרך דובר אמת בלבבו:

מדרש רבה בראשית פרשה נו פסקה ח

ד"א א"ר יצחק בשעה שבקש אברהם לעקוד יצחק בנו אמר לו אבא בחור אני וחוששני שמא יודעו גופי מפחדת של סכין ואצערך ושמא תפסל השחיטה ולא תעלה לך לקרבן אלא כפתני יפה יפה מיד ויעקד את יצחק כלום יכול אדם לכפות בן שלשים ושבע נ"א בן עשרים ושש שנה אלא לדעתו מיד וישלח אברהם את ידו הוא שולח יד ליטול את הסכין ועיניו מורידות דמעות ונופלות דמעות לעיניו של יצחק מרחמנותו של אבא ואעפ"כ הלב שמח לעשות רצון יוצרו... אמר לו הקב"ה אברהם (תהלים פט) לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה כשאמרתי לך קח נא את בנך לא אמרתי שחטתו אלא והעלהו לשם חיבה אמרתי לך אסיקתיה וקיימת דברי ועתה אחתיניה...

מדרש רבה בראשית פרשה נו פסקה ט

וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחד מהו אחר אמר רבי יודן אחר כל המעשים ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות וסופן ליגאל בקרנו של איל שנאמר (זכריה ט) וה' אלקים בשופר יתקע וגו' אמר רבי יהודה בר סימון אחר כל הדורות ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות וסופן ליגאל בקרנו של איל הה"ד וה' אלהים בשופר יתקע א"ר חנינא ב"ר יצחק כל ימות השנה ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות ובראש השנה הן נוטלין שופר ותוקעין בו ונוכרים לפני הקב"ה והוא מוחל להם וסופן ליגאל בקרנו של איל שנאמר וה' אלקים בשופר יתקע רבי לוי אמר לפי שהיה אברהם אבינו רואה את האיל ניתוש מן החורש הזה והולך ומסתבך בחורש אחר אמר לו הקב"ה כך עתידין בניך להסתבך למלכיות מבבל למדי מן מדי ליון ומיון לאדום וסופן ליגאל בקרנו של איל הה"ד וה' אלקים בשופר יתקע וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו רבי בניה אמר אמר לפניו רבון העולם הוי רואה דמיו של איל זה כאילו דמו של יצחק בני אימוריו כאילו אימוריו דיצחק ברי כהדא דתנן הרי זו תחת זו הרי זו תמורת זו הרי זו חלופי זו הרי זו תמורה רבי פנחס אמר אמר לפניו רבון העולמים הוי רואה כאלו הקרבתי את יצחק בני תחלה ואח"כ הקרבתי את האיל הזה תחתיו

רמב"ם הלכות יסודי התורה א'ד'

הוא שהנביא אומר וה' אלקים אמת הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתו והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו:

This is implied by the prophet's statement [Jeremiah 10:10]: "And Hashem, your G-d, is true" - i.e., He alone is true and no other entity possesses truth that compares to His truth. This is what [is meant by] the Torah's statement [Deuteronomy 4:35]: "There is nothing else aside from Him" - i.e., aside from Him, there is no true existence like His.

שפתי חיים מידות ועבודת ה' ח"א עמ' ל"ז

אמת היא מציאות אמיתית ... שהמציאות האמיתית היא אחת – הקב"ה, שאר המציאויות הן אמת התלויה בדבר שאינה אמת גמורה, ואדם בכל מעשיו צריך שתהיה לו שאיפה לאמת – למציאות אמיתית, להכיר שאף מחשבה הוא מציאות, כמו שדיבור יוצר מציאות, גם מחשבה של אדם היא מציאות רוחנית, ומבואר בספרים הקדושים שעולם המחשבה הוא גבוהה אף יותר מעולם המעשה.

נפש החיים – שער א – פרק ג

ברא הוא יתב' את האדם והשליטו על רבי רבון כחות ועולמות אין מספר. ומסרם בידו שיהא הוא המדבר והמנהיג אותם עפ"י כל פרטי תנועות מעשיו ודבוריו ומחשבותיו. וכל סדרי הנהגותיו. הן לטוב. או להיפך ח"ו. כי במעשיו ודבוריו ומחשבותיו הטובי' הוא מקיים ונותן כח בכמה כחות ועולמות עליונים הקדושים. ומוסיף בהם קדושה ואור. כמ"ש (ישעיה נ"א) ואשים דברי בפיך גו' לנטוע שמים וליסוד ארץ. וכמאמרם ז"ל אל תקרי בניך אלא בוניך. כי המה המסדרים עולמות העליונים כבונה המסדר בנינו. ונותנים בהם רב כח. ובהיפוך ח"ו ע"י מעשיו או דבוריו ומחשבותיו אשר לא טובים. הוא מהרס ר"ל כמה כחות ועולמות עליונים הקדושים לאין ערך ושיעור. כמ"ש (שם מ"ט) מהרסיך ומחריביך וגו'. או מחשיך או מקטין אורם וקדושתם ח"ו. ומוסיף כח לעומת זה במדורות הטומאה ר"ל:

זהו ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים גו'. כי בצלם אלקים עשה וגו'. שכמו שהוא ית' שמו הוא האלקים בעל הכחות הנמצאים בכל העולמות כולם. ומסדרם ומנהיגם כל רגע כרצונו. כן השליט רצונו יתברך את האדם שיהא הוא הפותח והסוגר של כמה אלפי רבואות כחות ועולמות. עפ"י כל פרטי סדרי הנהגותיו בכל עניניו בכל עת ורגע ממש. כפי שרשו העליון של מעשיו ודבוריו ומחשבותיו. כאלו הוא ג"כ הבעל כח שלהם כביכול.

נפש החיים – שער א – פרק ד

וזאת תורת האדם כל איש ישראל אל יאמר בלבו ח"ו. כי מה אני ומה כחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעולם אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות לבו. שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע. לא אתאבדו ח"ו. ומה רבו מעשיו ומאד גדלו ורמו. שכל א' עולה שפי שרשה לפעול פעולתה בגבהי מרומים בעלמות וצחצחות האורות העליונים. ובאמת כי האיש החכם ויבין את זאת לאמיתו. לבו יחיל בקרבו בחיל ורעדה. בשומע על לבו על מעשיו אשר לא טובים ח"ו עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל ח"ו. הרבה יותר ממה שהחריב נ"נ וטיטוס. כי הלא נ"נ וטיטוס לא עשו במעשיה' שום פגם וקלקול כלל למעלה כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה. את מקדש ה' טמאו כביכול המקדש העליון. ועי"כ היה להם כח לנ"נ וטיטוס להחריב המקדש של מטה המכוון נגד המקד' של מעלה כמו שארז"ל (איכ' רבתי) קמחא טחינא טחינת. הרי כי עונותינו החריבו נוה מעלה עולמות עליונים הקדושים. והמה החריבו רק נוה מטה, וזהו שהתפלל דוד המע"ה יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות. ביקש שיחשב לו כאלו למעלה בשמי מרומים הרס. אבל באמת לא נגעו שם מעשיו כלל כנ"ל:

הגהה:

וקרוב לשמוע שגם זה בכלל כוונתם ז"ל באבות דע מה למעלה ממך. ר"ל אם כי אינך רואה בעיניך הענינים הנוראים הנעשים ממעשיך. אבל תדע נאמנה. כי כל מה שנעשה למעלה בעולמו' העליוני' גבוהי גבוהי'. הכל ממך הוא על פי מעשיך לאן נוטים. על פיהם יצאו ויבואו:

גם על זאת יחרד לב האדם מעם הקדש שהוא כולל בתבניתו כל הכחות והעולמות כולם כמ"ש ית' אלהי' להלן (בפ"ו ובשער ב' פ"ה). שהן הווה הקדש והמקדש העליון. והלב של האדם אמצעייתא דגופא הוא כללית הכל נגד הבית ק"ק אמציו הישוב אבן שתיה. כולל כל שרשי מקור הקדושו' כמוהו ורמזוהו ז"ל במשנה (פ' תפלת השחר) יכוין את לבו כנגד בית קה"ק. ובזוהר (שלח קס"א סוף ע"א) ת"ח כד ברא קב"ה ב"נ בעלמא אתקין לי' כגוונא עלאה יקירא ויהב לי' חילי' ותוקפי' באמצעייתא דגופא דתמן שרי' לבא כו'. כג"ד אתקין קוב"ה עלמא ועביד לי' חד גופא כו' לגבא שארי באמצעיית' כו' דהוא תוקפא דכלא וכלא ביה תליין כו'. וההיכל לבית קה"ק דתמן שכינה וכפורת וכרובים וארון והכא הוא לבא דכל ארעא ועלמא ומהכא אתזנו כו' ע"ש באורך. א"כ בעת אשר יתור האדם לחשוב בלבבו מחשבה אשר לא טהורה בניאוף ר"ל. הרי הוא מכניס זונה סמל הקנאה בבית ק"ק העליון נורא בעולמות העליונים הקדושים ח"ו. ומגביר ר"ל כחות הטומאה והס"א בבית ק"ק העליון. הרבה יותר ויותר ממה שנגרם התגברות כח הטומאה ע"י טיטוס בהציעו זונה בבית קה"ק במקדש מטה. וכן כל חטא ועון אשר כל איש ישראל מכני' בלבו מ"ו אש זרה. בכעס או שארי תאוות רעות ר"ל. הלא הוא ממש כענין הכתוב (ישעיה סד) בית קדשנו ותפארתנו אשר וגו' היה לשריפת אש. הרחמן יתברך שמו יצילנו. וזה שאמר השם ליחזקאל (מ"ג) את מקום כסאי גו' אשר אשכן שם בתוך בני ישראל לעולם ולא יטמאו עוד בית ישראל שם קדשי גו' בזנותם גו'. עתה ירחקו את זנותם גו' ושכנתי בתוכם לעולם:

הגהה:

כי המשכן והמקדש היו כוללים כל הכחות והעולמות וכל הסדרי קדושות כולם. כל בתיו וגנזכיו עליותיו וחדריו וכל כלי הקדש. כולם היו בדוגמ' עליונ' צלם דמות תבנית העולמות הקדושים וסדרי פרקי המרכבה. המה יסד' דוד ושמאל הרואה. הכל מיד ה' עליה' השכיל כל מלאכו' התבנית. ואמרו ז"ל בפ' איזהו מקומן (נ"ד ב') מ"ד כו' וכי מה ענין נזירות אצל רמה אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם כו'. ז"ש בתנחומא ר"פ פקודי שהוא שקול נגד בריאת העולם. ומונה שסכם דרך כלל הענייני' שהיו בבריאה שהמה היו ג"כ במשכן. ולכן אמר אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדע' כי באלו בג"ד נבראו העולמות כמ"ש (משלי ג') ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וגו'. ועי' זוהר פקודי רכ"א א' ושם רל"א ב' ובזוהר חדש תרומה ל"ה ע"ג עיין שם באורך, ולכן אמרו ז"ל (ברכות נ"ה א') יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, ולכן האדם מעם הקדש שכולל גם כן כל סדרי בראשית וסדרי המרכבה כלל הבריאה כולה, הוא גם כן דוגמת ותבנית המשכן והמקדש וכל כליו, מכון בסדר התקשרות פרקי אבריו וגידיו וכל כחותיו, וכן מחלק בזוהר כלל תבנית המשכן וכליו, שהמה רמוזים כולם באדם אחד באחד יגשו כסדר:

שפתי חיים שם עמי ל"ח

אמנם יש להוסיף עוד על הדברים, מלבד ההסבר שהמחשבה היא בח מציאות רוחנית שעל האדם להיות אמיתי וכן עמה, יש בזה ענין נוסף שאדם צריך להיות כנה ואמיתי עם עצמו. ענין הנאמנות אינו נמדד רק כלפי הזולת, וכגון שאן הבטיח צריך לקיים את הבטחתו

צפניה ג' י"ג

שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עֲוֹלָה וְלֹא יִדְבְּרוּ כָזָב וְלֹא יִמְצֵא בְּפִיהֶם לִשְׁוֹן תַּרְבִּיית כִּי הָמָּה יִרְעוּ וְרָבְצוּ וְאֵין מִזְרִיד:

The remnant of Israel shall neither commit injustice nor speak lies; neither shall deceitful speech be found in their mouth, for they shall graze and lie down, with no one to cause them to shudder.

שפתי חיים שם

אלא הדבר הוא אף ביחס לעצמו, האדם צריך להיות כן ואמיתי עם המחשבות של עצמו, שאם הוא החליט החלטה כלשהי עליו להיות אמיתי וכן עם ההחלטה הזו. זו אחת מנקודות התורפה באדם, שהאדם חושב שכלפי עצמו, באותן המחשבות שלא ביטא לאחרים – הוא חופשי ואינו כבול, ויכול לעשות בהן כפי רצונו. אמנם התורה גילתה לנו שאף כלפי מחשבותיו צריך האדם להיות אמיתי וכנה, וזו אחת המעלות העיקריות להיות דובר אמת בלבבו.

תהילים ט"ז: א'–ב'

מִן־מוֹר לְדֹרֹה ה' מִי יִגֹּר בְּאֶהְלֶךְ מִי יִשְׁכֵּן בְּהֵר קִדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תַּבְּנִים וּפֹעֵל צִדִּיק וְדֹבֵר אֱמוּנָה בְּלִבָּבוֹ:

A song of David; O Hashem, who will sojourn in Your tent, who will dwell upon Your holy mount? He who walks uprightly and works righteousness, and speaks truth in his heart.

אבן עזרא שם פסוק ב

הוֹלֵךְ – זו תשובת מי יגור צאהלך: תמים – תאמר והמתואר חסר הולך בדרכי תמים צעניניו ודבריו: ופועל דק – עם חזיריו: ודובר אמת בלבבו – והוא כל האדם:

שפתי חיים שם

מדבריו לומדים שאין זו רק בגדר מעלה, אלא היא הנותנת את כל החשיבות לאדם, שלולי זאת הוא אינו אדם, כמו בהמה אשר אין לו שום כיוון ותכנית, היא חיה כפי שמתחשק לה, כך האדם אם אינו חי בהתאם למחשבותיו, אם אין לו שום כיוון אלא מנווט כפי רצונו, אין הוא רחוק מבהמה. האדם מקבל את שלימותו כאדם רק על ידי זה שהוא דובר אמת בלבבו, שהוא חי בהתאם למחשבות שלו – "והוא כל האדם".

